

ברנר: בטלה, דילדול, בילבול, פרנסות יהודיות, עבודת זרים...

אגד: „החקלאות מייצרת תבואה, ירקות, ללא זעזועים, סיכסוכים ושפל...“

בן-נר: „ברחובות מתכתשים צעירים שעברו מן הייאוש אל הדת“

עם צעירים שעברו מן הייאוש אל אנשי השלום...

רעידת-אדמה ספרותית?

א. „זכות הזעקה“

באחד במאי השנה מלאו 55 שנים להירצחו של י.ח. ברנר. מוספיהסיפרות של העיתונות לא מצאו אירוע זה חשוב דיהצורך לציון כלשהו. ואין פלא בדבר. ברנר, שהיה דמות יוצאת-דופן בספרות-הארצישראלית, סופר אשר הכנות והכאב ביצירותיו שופעים טוהר שאינו בנמצא אצל אותם המתיימרים להיות יורשיו. הוא לא חשש לתי שוף, לעיני הלאומיים והפרטיים, הוא לא חשש לתי והעמיד את בני-דורו לפני סכנת האובדן והכיליון המי איימים עד עצם היום הזה.

ברנר הגיע ארצה ב-1909, והיצירות והמאמרים שחיבר מאז מעלים בהתמדה את התחושה שהגלות נמשכת כאן. סיפוריו קודרים, והוא מתנבא בהם על חלקנו בקונפליקט המתמיד והבלתי-ימנע בינינו לבין הערבים. הוא מטיח האשמות, אינו מייפה את הילת הרומנטיקה של ראשוני החלוצים, וחווה את תהליך הניווט והשקיעה של היישוב היהודי בחמישים השנים שחלפו מאז מותו.

בסיפרות אשר מרבית יוצריה שימשו כזרוע זו או אחרת של מערכת שילטונית-מיסלגתית, היתה דמותו של ברנר יוצאת-דופן ומרדנית. הוא לא חשש לקרוע את הלוט מעל למציאות הארצישראלית. במאמרו ה'אגד' הארצי-ישראלי ואביריו כתב, בין השאר, על מגמותיה של הסיפרות כאן: „ה'חובבים' מצלצלים בחוף של התחיה המתנפחת, השלזיים מקוננים על החוף מר האנושי הגרוע לכניויה-הארץ — הצד השווה שבהם, שכולם, ציונים, כמוכן הצד של המי לה, שלכולם אמת-המידה האחת: החברתית. כעצם, זה מובן: אחרת כמזכנו אי-אפשר להיות, ואולי גם לא צריך. ואולם, איך שיהיה, והאופי המימזארי מתגבר באופן הזה ככתבינו והצורה הלטרסמית האבסטרקטית הרי שאינה יכולה שלא להיפגם עינינו כך.“

במילים אחרות, ברנר שרא את הרוחן האידיאולוגי-הדוקומנטרי, וחשב שצריך לתאר את היהודים, שבאו ארצה, לא כפי שהם רצו להיות, אלא כפי שהם, וזאת בניגוד לכל הסופרים האחרים, שרצו לתאר את הפוליס לא כפי שהם, אלא כפי שרצו להיות.

עם רידתו בחופי הארץ חש ברנר כיצד גוררים המי הגרים עימם את תסביכי-הגלות שלהם, ומעבירים הסבה מיקצועית את דמות הסוגרומציק של ילדותם במיורח-אירופה אל דמותו של הערבי הושב בארץ. בחושי הפי-תוחים חש ברנר את הטרדיה של אי-היחלצות מתוך הגולה הקיימת בנפשו של היהודי, ובסיפרו מכאן ומכאן הוא כותב: „אותו הגיטו עם כל אטריובוטיו: בטלה, דילדול, בילבול, שפות, פרנסות יהודיות, עבודת זרים...“ ומסביר בהגדרה חזונית זו על העומד להתרחש כאן, מדוע ברנר הסופר וברנר האדם, אשר תבע את „זכות הזעקה“ בוועידת יסוד-הסתדרות, הועמד כי אפיוודה בודדת ומסולפת בחברה שלנו. במשך 55 השנים מאז הירצחו של ברנר, הצליחה הסיפרות הישראלית לעקר עצמה מתביעותיו הסיפרותיות ומטעונו המחשמלים של ברנר.

ב. ניוונה של חברה

זה קרוב לחמישים שנים משמשת יצירתו של ברנר ססק של ציטוטים, המשמשים כהדבקת כתר „זכות הזעי“ קשה מעל לראשו של תהליך הניווט החברתי שלנו. כך עושה גם אהרון מגד, במאמרו החזון והלחט, שפורסם בגיליון ערב ליום העצמאות של דבר, שם הוא מצטט את ברנר מחוץ להקשרו, ומסיים בציטוט זה את מאמרו: „...אח, כפי שאמר ברנר, ברגעים של ייאוש גדול, כאשר נדמה כי, לעם ישראל, מצד חוקי ההגיון, אין עתיד — תחי העבודה העברית היא האנושית...“ ואכן, תמיד היו מגדים למיניהם שסיימו מאמרים בנוסח: „כפי שאמר ברנר ברגעים של ייאוש“

גדול... כאילו היו לו רגעים רבים שבהם לא היה נתון בייאוש גדול.

דומה שניוונה החברתי-תרבותי-סיפרותי של החברה הישראלית, מתבלט ביתר-שאת במקום אחר במאמרו זה של אהרון מגד, שם הוא כותב: „...ביום העצמאות היצ' למדינת ישראל, כדאי לזכור: בימים שהאוויר מלא כידועות רעות על ירידה, פשע, העזמות-הזון, סחמנות, שכיתות, התנערות מאחריות לאומית, אי-שיאיש זכיסו; בימים שנדמה שהכלכלה מתמוטטת והחכמה מתפרקת — החקלאות מייצרת תבואה, ירקות, פירות, כותנה, הציר, גרעינים, זרעים — ללא שום זעזועים, סיכסוכים ושפל — כי רובה“

י.ח. ברנר
לצעוק — מה?

הגרדו הוא קניין לאומי ושיתופי, והעובדים בה, אי-שיאיש, יעבוד בויעת-אפיו ויגיע כפיו...“ עד כאן אהרון מגד.

זה זמן רב לא נתקלתי בשקר כה גס שנכתב על-ידי סופר, וזכה להימשח בצבע הדפוס. נראה ששכחו לספר לאהרון מגד, כי כל אלה העובדים, אי-שיאיש בויעת-אפיו בשדה ובנוי, 28 שנים אחרי עצמאות ישראל, הינם כוחר עבודה וול מהשטחים, פועלים חסרי זכות התארגנות ונטולי זכות שבתיה, שלא לדבר על שכר הולם. ולהדביק לאידייליה זו את, תחי העבודה העיברית האנושית? של י.ח. ברנר, הוא מעשה הגובל בטעם רע ומחיש יחד עם זאת, עד מה צדק ברנר בהנחות-היסוד שלו על כל העומד

להתרחש כאן: „בטלה, דילדול, בילבול, שפות, פרנסות יהודיות, עבודת זרים...“ קולאו' מילים זה של מגד אינו מפתיע כלל. הוא מייצג, מחד, את מאגר האמונות החברתיות החלולות, המזונוות את הסיפרות העיברית זה כמה דורות, ומאידך ממחיש את תפקידה של הסיפרות ביצירת אשליות מילוליות שאין מקומן ניכר בהווה. מגד ודומיו התמחו בהתעלמות מהת-פרקות החברה הישראלית משרידי ההומניזם וההיגיון שאי-יינו אותה בעבר. ה'אגד' הסיפרותי הארצי-ישראלי שלהם מצליח להלך כאקרובאט בקירקס על חבל, ולהתי עלם בעקשנות מן הקנאות הדתית העיוורת של ממשכני ימיהביניים והבית-השני הקורמת עוד מתחת לפני-השטח, מתעצמת, ומאימת להנחית את מכת-המוות האחרונה בתהליך הניווט החברתי-תרבותי העובר עלינו.

ניווט זה בולט עוד יותר, באותה תמיכה מבליידעת של סופרים ישראליים רבים בחיטוט כוזב בהיסטוריה היהודית, על-מנת להופיע כיורשים וממשיכים לכלל הנשגב היהודי, שיכבתי-טיח דיקקה ומלאכותית זו, הקרוייה סיפרות ואשר המגדים טחים אותה מזה חמישים שנים מעל לאמיתות-היסוד של החברה הזאת, תוך הנפת גלגים קטי-נוניים ומחנכים-כביכול של היסטוריה קטנונית וכוונת, תורמים את חלקם לדרך המובילה אותנו אל אבדון מוחלט. אוסואלד שפגנר, בסיפרו שקיעת המערב, מבחין בין שני סוגי חברות — היסטורית וזואולוגית (א-היסטורית) ולטענתו, החברות-הזואולוגיות אינן רק פרימיטיביות-שיבטיות — אלא גם חברות מזדקנות אשר מיצו את עצמן. שעברו את עזריהן הלאומיים ואינן יוצרות היס-טוריה כלשהי.

מעקב אחר החוויה-התרבותית הישראלית בשנים הר אחרונות מעלה את החשד, שוהי חברה החוורת על עצמה, ובעיקר על המישיגים ההיסטוריים שלה, וכך משר-תקף הדבר במרביתה של היצירה הסיפרותית הישראלית מאז ראשית שנות הארבעים ועד היום.

אם לבחון את סך-הכל התרבות והסיפרות של השנים האחרונות, כמאפיין של תהליך ניוון, נמצא כי במקביל לריקנות הלאומנית-דתית, המאפינת את אנשי ארץ-ישראל השלמה, נהנית זו מגיבורי האילם של המרכז-התרבותי (הכוונה ליוצרים ולסופרים הקשורים למימסד, או היים בקצוותיו), איבד את הצפון ההומאני שלו. מימסד-תרבותי זה, העוצם עיניו מפני ראית תהליך ניוון של החברה והתרבות הישראלים, מאמץ לעצמו מיני זהויות מזוייפות של זיוות משיחיות מעוותות, בסיגנון דברים בנו של פרופסור גרשום שלום, או הצדקות מוסריות בסיגנון ידווי שייח' לוחמיים. עמותו המייצגת את הוסר-הכיוון של החב-רה הישראלית ותרבותה. מצב המאפשר את עלייתן המטיאורית של הימין-הקיצוני, אשר הסימפטום הבולט בו הוא שמאז רחובות הנהר של אורי צבי גרינברג, לא נוצרה בישראל יצירת-תרבות-ימנית אחת בעלת איכות כלשהי. ניוון של התרבות והסיפרות מצטברים לסך-הכל של מיסטיציזם ופולחן אירציאונאלי, הממקדים את התרבות והסיפרות לפיתוח הרישם לאומיים, אשר לקוחים מהעבר הרחוק והקרוב, בכותרת של נוסטלגיה, שהיא דרגה גבוהה של אוונות תרבותית קולקטיבית, שמעידה על כיווני הניווט המותילים דרך אחת — המובילה לשומרון העתיקה, ולחורבננו.

ג. ליל-הבדולח של גוש-אמונים

במשך תשע שנות הניווט החברתי-תרבותי המואצות, מאז מילחמת ששת-הימים, מועטות היצירות-הסיפרותיות המנסות לעמוד בפרץ ולהגדיר לפחות את תהליך הסחף החברתי-תרבותי בו נתונה החברה הישראלית. וכוונתי ליצירות שבהן מצויה „זכות הזעקה“ של ברנר, א.ב. יהושע החל במגמה זו, בסיפרו מול היערות, העוסק בתחושת ההתנכרות לקרקע, והמשיך זאת במחזהו לילה במא, אשר בו מוצגת מילחמת ששת-הימים כפיתרון רעוע למיכלול הבעיות האישיות של גיבוריו. מגמה זו מתגברת